

דמקשה מעיקרא הוה סבירא ליה דאפילו בתרומה דאורייתא קאמר ואפילו הכי למאי דסבירא ליה כזית בכדי אכילת פרס דרבנן הוה ניהא למרות שיעקרו מהתורה ונתגלגל לרבנן רק מצד השיעור בתערוכת ושיעורין דרבנן שפיר אמרינן בהו שאני אומר דהא מכל מקום עכשיו אין כאן אלא איסור דרבנן. (כלומר הגמרא דחתה את הקושיה על גדר השיעור של כזית בכא"פ אבל לא את העקרון שדבר שיעקרו מהתורה ושיעורו דרבנן אומרים בו 'שאני אומר')

דוגמאות נוספות לשיעורי דרבנן באיסורי תורה

ודכותה היו לפניו שתי קדירות אחת של היתר ואחת של איסור ולפניהן שתי חתיכות אחת של נבלה ואחת של שחוטה ונפלו אלו לתוך אלו מין במינו הוא וההיתר רבה על האיסור ובטל מדין תורה במינו וכן אפילו היה מין בשאינו מינו אם יש בהיתר יתר מכדי אכילת פרס ובטל מדין תורה באינו מינו בכנגד חתיכת הנבלה שאפילו נפלה נבלה לתוך קדירה של היתר אין כאן אלא שיעור דרבנן... **וכל שכך**⁴ בשאין שם אלא חתיכה אחת של איסור ונפלה לתוך אחת מהן שיש לתלות בזה להקל ולומר לתוך של איסור נפלה שהרי לא ראינו שנפל כלום לתוך של היתר.

אופן השיעור באיסור שיעקרו מרבנן

5. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף פב עמוד ב

וסבר רבי יוחנן בדרבנן לא בעינן רבויא? והא תנן: מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, נתן סאה ונטל סאה - כשר, וא"ר יהודה בר שילא אמר ר' אסי א"ר יוחנן: עד רובו; מאי לאו דנשתייר רובו ומוכה שצריך רוב היתר! לא, דלא נשקול רובו ולכן מחצה על מחצה מותר גם במקוה וגם באיסורים.

ואיבעית אימא: שאני הכא בדין נפל לתוך קדירות, דאיכא למימר שאני אומר⁵

6. תורת הבית הארוך בית ד שער ב דף כב עמוד ב

'ואי בעית אימא שאני התם דאיכא למימר שאני אומר' כלומר שאינו ודאי שנפלה לתוך החולין שאני אומר לתוך תרומה נפלה ולפיכך תולין להקל אפילו לא רבן חולין על התרומה כלומר שהם מחצה על מחצה. ושמעינן מיהא דאקשינן ממקוה לר' יוחנן דאע"ג דלא בעי ר' יוחנן ריבויא מכל מקום שיהו חולין כתרומה מיהא בעיא דאי לא הכי לא אמרינן שאני אומר⁶.

וקשיא לי באיסורין דרבנן למה לי ריבויא לריש לקיש ואפילו חד בחד לרבי יוחנן דהא כיון דמספקא לן אי נפלה תרומה לתוך חולין או לא הוה ליה ספק בדרבנן ולקולא. ושנינו בתוספתא תרומות פרק הזורע פשתן של תרומה היו לפניו שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ונתן מאחת מהן ואין ידוע מאי זה מהן נתן הריני [דף כג עמוד א] אומר משל חולין נתן אלמא לעולם תולין להקל בשל דבריהם. ונראה לי דכיון שבודאי נפלה כאן תרומה אלא שאין ידוע לאי זו אין אומרינן בכי הא ספיקא דרבנן לקולא.

7. בדק הבית לרא"ה בית ד שער ב דף כב עמוד ב

וכתב החכם ושמעינן מהא דמקשינן ממקוה לר' יוחנן דאע"ג דלא בעי רבי יוחנן רבייה מכל מקום שיהו חולין כתרומה מיהא בעינן ע"כ. ואינו נכון, דכיון דאמרינן בלישנא אחרינא דהוא לישנא בתרא והוא עיקר שאני התם דאיכא למימר שאני אומר לא בעינן לא רבייה ולא פלגא דכיון דאיסורין דרבנן תולין להקל כל היכא דאיפשר לומר דלא נפל הכא איסורא כלל⁷.

תליה בדרבנן - היתר 'שאני אומר'

מקור הדין

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מד עמוד א

שתי קדירות, אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהן שתי מדוכות, אחת של חולין ואחת של תרומה. ונפלו אלו לתוך אלו מותרין. שאני אומר: תרומה לתוך התרומה נפלה, וחולין לתוך חולין נפלו.

2. משנה מסכת תרומות פרק ז משנה ה

שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו מהן נפלה הרי אני אומר לתוך של תרומה נפלה

3. תוספתא מסכת תרומות (ליברמן) פרק ח הלכה יז

היו לפניו שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהן קדרה אחת של חולין נתן מאחת מהן ואין ידוע מאי זה מהן נתן הריני או' מתוך של חולין נתן.

4. תורת הבית הארוך בית ד שער ב דף כב עמוד א - ב

תליה במינו באיסור דרבנן או בשיעור דרבנן

איסור שנפל למקום אחד ואינו ידוע לאיזה מקום נפל כגון שהיו לפניו שתי קדירות ונפלה חתיכת נבלה וכיוצא בזה לתוך אחת מהן ואינו ידוע אם לזו או לזו אם האחת של איסור והשנייה של היתר אף על פי שאין בשל היתר ששים¹ לבטלה אם האיסור מאיסורן של דבריהם הולכין בה להקל ותולין שאיסור לתוך איסור נפל.

וכן אפילו היה האיסור מאיסורי תורה אם מינו במינו הוא אם היתר שבקדירה רבה על האיסור שנפל כאן הרי זה כאיסורין של דבריהם שהרי מדאורייתא בטל הוא ברובא

תליה באינו מינו באיסור תורה ושיעור דרבנן

וכן אם מין בשאינו מינו הוא אם יש בקדירה ההיתר למעלה מכדי אכילת פרס² כנגד כזית של האיסור הרי זה כאיסורים של דבריהן שהרי מדאורייתא אפילו נפל בבירור לתוך ההיתר כבר נתבטל ואפילו מבשא"מ וכיון שאין כאן אלא איסור של דבריהם הולכין להקל ואני אומר איסור לתוך איסור נפל.

ומכל מקום למי שסובר דאפילו למעלה מכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא דטעמו ולא ממשו דאורייתא אלא שאין לוקין עליו דהוה ליה כחצי שיעור וכמו שכתבנו בשער הראשון של בית זה אין הולכין בזה להקל ועד שנדע שיש בו ששים אסור מספק דכל ספק בשל תורה לחומרא דבר תורה וכמו שנתבאר בשער הראשון.

ראיה שתולין גם באיסורי תורה ושיעורין דרבנן

...וכן באיסורי תורה ובשיעורין [דף כב עמוד ב] דרבנן. דגרסינן בפסחים פרק אלו עוברין כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא ואקשינן 'וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא איטיביה שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהן שתי קדירות אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה וחולין לתוך חולין נפלו ואי אמרת אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרו שאני אומר³. ופרקינן הנח לתרומת תבלין דרבנן... אלמא מאן

אמנם הבל"י סוף או' ו' פסק כדברי הש"ע דדוקא בשוים הם כשרים ולא כשהוא רבה. וכ"נ דעת ישי"ע או' ג' ואו' ד' שכתב לחרץ קושיית האחרונים וכ"נ דעת הפלתי סוף או' ד' וא"כ כיון דבדברי האחרונים איכא פלוגתא והש"ע פסק להחמיר נקטינן כפסק הש"ע.

תליה באיסור חשוב ובאיסורי משהו

11. נימוקי יוסף מסכת יבמות דף כו עמוד א

ומכאן אתה דן לשתי קדרות אחת של שחוטה ואחת של נבלה ולפניהם חתיכה של נבלה וחתיכה של שחוטה ונפלה זו לזו ואין ידוע לאי זו מהן נפלה דתלינן לקולא כיון דאיכא רבייה ואפי' בחתיכה חשובה דאפילו בדבר שבמנין מדאורייתא חד בתרי בטיל (ממילא הספק הוא דרבנן) ואפשר דלענין איסורי משהו החמורים לא אמרינן שאני אומר אפי' באיסורי דרבנן בפחות מרבייה ומיהו ברבייה אמרי' שאני אומר אפילו באיסורין של תורה.

אם בדין ב' היה תערובת קודם הנפילה

12. פרי חדש יורה דעה סימן קיא ס"ק ג

[ג] וכן הדין כו' מאלו השתי החתיכות כו'. נראה דכאן מיירי דהשני חתיכות היו ניכרות בפני עצמן קודם נפילתן איזה מהם של היתר ואיזה מהם של איסור, דאי נתערבו מתחילה חד בחד אם כן כיון דאיתחזק איסורא בשני חתיכות כל אחד ואחד דיינינן ליה כגופו של איסור ותו לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא כמו שכתבתי בדיני ספק ספיקא [אות כא]. ומה שכתב הפרישה סעיף ב' דמיירי דהשני חתיכות נתערבו מתחלה זה בזה, קאי להדיא אשני קדרות דאפילו דיינינן כל אחד כגופו של איסור מכל מקום הא אפילו בחתיכה אחת איכא ספיקא דרבנן לקולא בשני קדרות מה שאין כן בקדרה אחת עכ"ל הש"ך [ס"ק ד].

ודברי תימה הם דמה לי שהחתיכות ניכרות או שאינן ניכרות סוף סוף איתחזק איסורא הכא בוודאי ובכחאי גוונא מייתי אשם תלוי דומיא דאשתו ואחותו עמו בבית דאיתיה בכריתות [יז, ב]. ותו יש לתמוה במה שרצה להסכים הפרישה עמו, דהא על כרחך כיון שהשני חתיכות נתערבו מתחלה שניהם נעשו כגופו של איסור לדבריו ובקדרה של היתר על כרחך נפל גוף של איסור והיכי קשרינן לקדרה בלא ביטול האיסור שנפל לשם (בדין א), ומה ענין זה עם דין חתיכה אחת ושני קדרות דהתם איכא למתלי לקולא שלא נפל כלל לקדרה של היתר מה שאין כן בדין שני קדרות ושני חתיכות דעל כרחך איסור נפל לקדרה של היתר (לשיטת הש"ך), וכבר העליתי בכללי הספק ספיקא כלל ט"ו דאף בדאיתחזק איסורא ספיקא דרבנן לקולא ואם כן הכא בכל גוונא מיירי בין שניכרות החתיכות ובין שאינן ניכרות ואף דאיתחזק איסורא תלינן לקולא. ועיין שם בכללים: 12

אפשרויות ספק נוספות

והוי יודע שאף שהמחבר חשיב ג' בבות עדיין יש ב' שלא חשבן. א' קדירה היתר ולפניה איסור וא"י אם נפל לתוכה או לאו מותר מטעם ספיקא דרבנן לקולא. הב' היו כאן ב' קדירות איסור והיתר וב' חתיכות איסור תורה והיתר ונפל א' מהן לקדירה וא"י לאיזו יראה להתיר באיסור תורה מס"ס שמא לאיסור נפלה ואת"ל להיתר שמא היתר היה ועמ"ש בש"ך אות ד' וצ"ע:

8. משמרת הבית לרשב"א בית ד שער ב דף כב עמוד ב

אמר הכותב: תמה אני איך נוכל לחלוק על האמת המפורסם דעל כרחך ר' יוחנן אף על גב דלא בעי רבויא מחצה על מחצה מיהא בעי. ותדע לך דאם כן הל"ל רבי יוחנן אמר אפילו רבתה תרומה על החולין אבל ודאי מדקאמר אף על פי שלא רבו חולין על התרומה לא נחלק על ריש לקיש אלא ברביות החולין הא כשרבתה תרומה מודה. ועוד תדע לך מדקא מותיב ממקוה דקאמר עד רובו ואמרינן מאי לאו דנשתייר רובו ופרקינן דלא נשקל רובא אלמא פשיטא להו דרבי יוחנן דלא נשקול רובו מיהא בעי והא דקופות בכי הא הוא דאמר רבי יוחנן דאי לא אף לכשתמצא לומר דלא נשקול רובו תקשי ליה דאם איתא דר' יוחנן שרי אפילו ברביות התרומה. ומה שכתב דקיימא לן כלישנא בתרא דפריקו אב"א שאני הכא דאיכא למימר שאני אומר, מאי קא מייתי מהא ראייה דהתם הכי קאמר אב"א במקוה דלישתייר רובו קאמר כדקאמרת אבל בקופות לא בעי רבייה וזה ברור ולעולם בקופות לא בעי רבייה כמקוה אבל מכל מקום דקופות דלא להוי תרומה יתרה על החולין מיהא בעי וכדקאמר מעיקרא דלא נשקול רובו ודברים אלו פשוטים הם.

מדרג החומרא של המקרים

		א ⁸
		ב
		ג

9. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן קיא ס"ק א

גם. עט"ז המחבר סידרא דהטור נקוט והוא זו ואין צ"ל זו כי בבא א' חמור מכולן ויש ב' שאני אומר איסור לאיסור והיתר להיתר (עיין תה"א קי"ג א') ואיתרע חזקת היתר שגם בו נפל וגם יש וודאי נפילת איסורא אפ"ה תולין כ"ש.

בבא ב' דחד שאני אומר ואין כאן וודאי נפילת איסור וכ"ש.

בבא ג' קיל מכולן דלא איתרע חזקת היתר וחד שאני אומר.

ולשון 'גם בזו' קשה ומ"ש הפרישה דבבא ג' לאו כ"ש הוא אינו דבארוך כתב בפ"י דכ"ש הוא⁹

ע"כ תי' הט"ז... כתב המחבר גם בזו תולין להקל ר"ל אף שקיל הוא מכולן מ"מ הוא תלייה בעלמא ומחצה בעינן.

...אמנם דעת הש"ך אות ו' והפר"ה אות ד' אינו כן אלא סידרא כך הוא בבא א' חמור מג' וג' ומציעתא (שהוא הקל ביותר) והטעם דמציעתא אין כאן וודאי נפילת איסור ולפ"ז 'גם בזו' תולין להקל קאי אבבא ב' ר"ל ל"מ בבא ב' אפי' בבא ג' (שחמור יותר מקודמו בגך שודאי נפל איסור) והרשב"א שכתב 'כל שכן' אבבא ג' קאי אבבא א' (כלומר על ג' שקל מא' למרות שחמור מב') יע"ש בתה"א ולקמן יבואר:

10. כף החיים יורה דעה קיא"ב:

(טז) [סעיף ב'] במה דברים אמורים שתולין בכל אלו להקל וכו' אבל אם האיסור רבה אין תולין להקל¹⁰.

ויש חולקים על דברי הש"ע הנז' וסביר דבקדרה א' וב' חתיכות דליכא ודאי נפילת איסור אפי' אם האיסור רבה על ההיתר מותר. ש"ך

סק"ו¹¹. כנה"ג בהגה"ט או' ו' פרי"ה או' ד' פרי"ה או' ג' לה"פ או' ח' ערי"ה או' ג' חו"ה או' ה'